

KRONIKA
ČASOPIS ZA SLOVENSKO KRAJEVNO ZGODOVINO

25. letnik Ljubljana 1977 1. zvezek

Alenka Nedog: Prispevek k zgodovini ustanovnega kongresa KPS — Stran 1

A Contribution to the History of the Communist Party of Slovenia

Tone Knez: Historična urbanizacija Novega mesta — Stran 6

Historical Urbanization of Novo mesto

Janez Peršič: Družina florentinskih bankirjev Soldanieri in Piran — Stran 12

The Soldanieris, Bankers from Florence, at Piran

Božo Otorepec: Hrenova grbovna plošča v Kozarjah — Stran 19

Hrens's Coat of Arms Made of Stone at Kozarje

Marjetica Simoniti: Mariborski kositrarji — Stran 22

Tinkers from Maribor

Emilijan Cevc: Matevž Langus in Čopov ter Korytkov nagrobnik — Stran 29

Matevž Langus and Matija Čop's and Emil Korytko's Tombstones

Peter Vodopivec: Smrtna kazen v tisku na Slovenskem (1848—1878) — Stran 37

The Penalty of Death as Reflected in Printing in Slovenia (1848—1878)

Janko Pleterski: Osemdeset let od ustanovitve slovenske delavske stranke — Stran 48

Eighty Years Since of Establishment of the Slovene Workers' Party

Marjan Drnovšek: Delavsko vprašanje v ljubljanskem občinskem svetu 1912—1914 — Stran 52

Discussions on Workers in the Municipal Council of Ljubljana in 1912—1914

Jože Šorn: France Dobrovoljc sedemdesetletnik — Stran 56

France Dobrovoljc — A Septuagenarian

Slavica Pavlič: Petinsedemdesetletnica Franceta Ostanka — Stran 57

To France Ostanek on his 75th Birthday

Iz starih fotografskih albumov — Stran 60

Photos from old albums

Delo naših zavodov in društev — Stran 64

Notes on the activity of institutes and associations

Nove publikacije — Stran 69

New publications

Na ovitku: Katastrski načrt Novega mesta (1825) z vrisanim mestnim obzidjem

Ureja uredniški odbor. Glavni urednik Olga Janša-Zorn. Odgovorni urednik Jože Zontar

Izdaja in zalaga Zgodovinsko društvo za Slovenijo, sekcija za krajevno zgodovino — Predstavnik Majda Kunaver — Tisk tiskarna Tone Tomšič v Ljubljani — Uredništvo in uprava v Ljubljani, Mestni trg 27/III — Tekoči račun 50101-678-47483 — Letna naročnina 75 din, posamezna številka 30 din.

PRISPEVEK K ZGODOVINI USTANOVNEGA KONGRESA KPS

ALENKA NEDOG

Članek je odlomek iz poglavja *Nastanek in razvoj ljudske fronte na Slovenskem* elaborata *Razvoj ljudskofrontnega gibanja na Slovenskem 1935 do 1941* (393 strani tipkopisa), ki je zadnje veliko delo pokojne Alenke Nedog. Rokopis je v pripravi za izdajo pri založbi Borec in je bil letos nagrajen s prvo Kajuhovo nagrado. Strokovni svetnik na Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja Alenka Nedog je v svoji študiji uvodoma osvetlila evropski okvir ljudskofrontnega gibanja, v šestih poglavjih pa posamezna obdobja v razvoju ljudskofrontnega gibanja v jugoslovanskem delu Slovenije v drugi polovici 30. let. V delu je osvetlila vlogo KPJ — KPS pri povezovanju demokratičnih in protifašističnih sil na Slovenskem »na vrhu« in »na terenu« prav tako pa tudi reagiranje slovenskih revolucionarnih sil na uspešen prodor partije med široke ljudske množice. Nedogova je v delu o ljudskofrontnem gibanju na Slovenskem obdelala enega ključnih problemov iz raziskovalnega načrta Zgodovine Slovencev 1918 do 1945

Nova politična usmeritev komunistične stranke, zajeta v izrazu *ljudska fronta*, je, kakor povsod drugod tudi na Slovenskem pomenila velikanski preobrat ne le v načinu njenega delovanja, temveč tudi v vlogi, ki jo je dobila v političnem in družbenem življenju svojega naroda. Čeprav so se vidiki delovanja komunistov že med obnavljanjem partijske organizacije in zlasti po četrti konferenci začeli zlagoma širiti, lahko vendarle rečemo, da komunistična stranka na to perspektivo, ki se ji je odpirala, še ni bila dovolj pripravljena. Njena preobrazba v tej smeri je potekala sočasno z razvijanjem ljudskofrontnega gibanja. Za to nalogo se je morala šele usposobiti, prebiti okove ilegalnosti, preiti iz zaprtega podtalnega dela v legalno in se uveljaviti v političnem življenju na Slovenskem. Hkrati s tem pa je morala še naprej utrjevati svojo ilegalno organizacijo. To je bil zamotan in težak proces. Treba je bilo spremeniti dotedanjo taktiko in v celoti reorganizirati že ustaljeni sistem ilegalnega dela.¹

Junijski plenum CK KPJ leta 1936 je zato vprašanju reorganizacije in novega sistema dela posvetil posebno pozornost. Da bi se

izognili kompromitiranju, naj bi tudi notranje organizacijsko partijsko delo potekalo čimbolj legalno. Napotki in poročila naj bi se pošiljali v čimvečji meri v legalni obliki. V ilegalnih poročilih bi morali strogo paziti, da ne bi kompromitirali ljudi, s katerimi so komunisti sodelovali, in akcij, ki so jih pripravljali, če bi prišla v roke policije. Partijska stališča in navodila naj bi se popularizirala prek legalnih člankov, brošur in legalnih letakov. Zato pa bi se morali partijski delavci usposobiti in pisati v »legalnem jeziku«. Tudi podtalni sestanki partijskih organizacij in vodstev bi morali imeti zmeraj pripravljeno legalno opravičilo.² Šlo je v bistvu za to, da se delo komunistov kar najbolj legalizira, ne da bi s tem zvođenela ilegalna partijska organizacija in njen ilegalni tehnični aparat.

Najtežja zavora pri novem načinu dela je bilo dejstvo, da so komunisti zelo neradi opuščali staro prakso konspirativnega podtalnega dela, še težje pa so se otresali tesnorsčnih stališč, zlasti do socialistov in katoličanov.³ Zato je bilo treba poiskati najustrežnejše poti do ljudstva, si pridobiti zaupanje pri zaveznikih v boju in podpreti vse tiste ljudi, gibanja in struje, ki so bili za akcijo. Zakaj posebne organizacijske tvorbe za zbiranje različnih plasti prebivalstva, ki so si jih zamišljali v partijskem vrhu, na primer Slovenski narodni revolucionarji, Rdeča sindikalna opozicija, Zveza delovne mladine, Enotna delavska stranka itd., so se izkazali za neučinkovite, ker je bilo treba upoštevati tradicionalne slovenske borbene oblike in organizacije.

Legalno delovanje komunistov je prinašalo s seboj tudi nevarnost, da organizacije, društva in akcije, ki so v njih nastopali ali delovali komunisti, dobe preveč komunističen pečat in s tem dajo režimu povod, da udari po njih. Taki so bili na primer celjski izlet društev Svobod, Španski teden in izleti ljudske fronte leta 1937. Hkrati s tem pa so lahko pred oblastjo po neprevidnem kompromitirali privrženci ljudskofrontnega gibanja, ki so sodelovali s partijo. Zaradi strahu pred preganjanjem so se začeli umikati od dela. Zato je skušala partija izrabiti vse možnosti za legalizacijo svojih članov. Spričo tega, da je policija poznala skoraj devetdeset odstotkov slovenskih komunistov in jih nadzorovala, pa si je partija hkrati tudi prizadevala, da bi pritegnila v svoje vrste nove ljudi, ki so se uveljavili v javnem življenju, in varovala njihovo legalnost.⁴

Raznovrstni problemi, ki so nastajali ob preusmerjanju ilegalne partijske taktike v

javno delovanje, so sredi leta 1936 povzročili dokaj ostro nesoglasje med pokrajinskim komitejem KPJ za Slovenijo in osrednjim vodstvom v tujini. Ta pojav ni zavzel večjih razsežnosti in zato tudi ni imel vidnejših posledic v slovenskem revolucionarnem gibanju, ki se je prav takrat močno razmahnilo. Naj omenimo samo stavkovni val leta 1936, akcije ljudske fronte, mladinsko mirovno gibanje itd. Toda čeprav je imel spor različna izhodišča, je v osnovi vendarle pokazal, da v novih razmerah množičnega delovanja komunistov ni bilo več mogoče od zunaj usmerjati partijske dejavnosti, ko se je bilo treba spretno prilagajati spreminjajočim se političnim razmeram. Prepletanje ilegalnega dela z legalnim je terjalo iznajdljivih kadrov, neobremenjenih s sektaškimi naziranj in predsodki. Zato se je v pokrajinskem komiteju močno občutila odsotnost tistih, ki so v letih 1931—1934 obnavljali partijo in bili sedaj v zaporih ali v politični emigraciji. V začetku leta 1936 je zadnji obširnejši vdor policije v partijsko organizacijo močno okrnil tudi pokrajinsko vodstvo, ki takšno ni bilo povsem kos zapleteni problematiki legalnega delovanja. Ko so nekateri inštruktorji in člani centralnega komiteja, ki so leta 1936 prihajali v Slovenijo, kršili konspiracijo in povzročili nove aretacije ter s tem zavrli dobro zastavljene legalne akcije, na primer gibanje okrog Mladih potov, je vodstvo sklenilo, da je nesmiselno še naprej vzdrževati stike s CK KPJ v tujini. Centralno vodstvo so obtožili tudi teoretične in politične nesposobnosti, lahkomišelnosti pri vzdrževanju stikov z organizacijami v domovini pa tudi dajanje premajhne finančne pomoči organizacijam v domovini. Nezaupanje v osrednje vodstvo so še poglobljala nasprotujoča si navodila o načinu izvajanja smernic VII. kongresa Kominterne, ki so vnašala zmedo v partijski aktiv. Zato je skupina okrog sekretarja Mirka Koširja sredi leta 1936 poslala izvršnemu komiteju Kominterne v Moskvi pismo, v katerem so izrekli vse omenjene pritožbe in hkrati nezaupnico centralnemu komiteju. Predlagali so ustanovitev samostojnih nacionalnih komunističnih strank, nekakšno konfederacijo komunističnih strank v Jugoslaviji. Te bi bile povezane neposredno s Kominterno, centralni komite KPJ pa bi ostal le koordinator med nacionalnimi strankami.⁵ Do kolikšne mere je botroval tem zamislim nacionalizem njenih avtorjev — česar jih je takrat obtoževal centralni komite — je danes težko reči. Kaže pa opozoriti, da se je že leta 1934 pokazala potreba ustanoviti nacionalne komunistične stranke v okviru KPJ. In sklep če-

trte državne konference KPJ o tem se več kot dve leti ni uresničil.

Druga teza, ki jo je zastopala ta skupina in je pomenila v končnih posledicah tudi likvidacijo partije, pa je bila, da bi zaradi policijskega nasilja opustili organizacijske stike med člani, češ da bo zadostovala samo idejna povezava. Partijski člani bi delali le v legalnih organizacijah na temelju svojega osebnega prepričanja. Ta misel je lahko izvirala iz oportunitizma in malomeščanstva, lahko pa je bila tudi posledica napačno pojmovanega legalnega delovanja komunistov. Podobne tendence so se namreč pojavile leta 1939 v zvezi s Stranko delovnega ljudstva tudi v Dalmaciji.

Te separatistične in likvidatorske zamisli ter vedenje nekaterih članov in inštruktorjev med obiskom v Sloveniji so napravile zmedo tudi med delom intelektualne komunistične mladine, ki je na pokrajinski konferenci SKOJ jeseni 1936 pri Ptujju sklenila, da se slovenska komunistična mladinska organizacija odcepi od SKOJ in je odbila vsako sodelovanje in zveze z osrednjim vodstvom. To je povzročilo razcep tudi v študentski levici na univerzi.⁶ Tito je pozneje poročal, da je bila separatistična akcija med mladino še nevarnejša. »Medtem ko so stari (PK KPJ — op.) samo grozili, so mladi šli na delo, sklicali konferenco in sprejeli ostre sklepe proti onim zunaj. Kaže pa, da je imel pri tem prste vmes nekdo od zunaj.« Med svojim bivanjem v domovini konec leta 1936 je Tito tudi spoznal, da je celotna komunistična mladinska organizacija v Jugoslaviji v hudi krizi zaradi nepravilnega tolmačenja nove smeri v mladinskem delovanju, ki je pripeljalo celo do razpuščanja skojevskih vodstev in organizacij.⁷

Ta pojav v slovenskem komunističnem gibanju, ki je objektivno pomenil razbijanje enotnosti partije in bi bil lahko imel hude posledice, če ga ne bi hitro zavrli, je vendarle koreninil tudi v napakah, ki so izhajale iz vodenja partije iz tujine. Na to je opozoril že Rudi-R. Čolaković, ki je po pogovoru z Marijo Vilfanovo v Parizu septembra 1936 poročal o stališčih slovenske »opozicijske skupine« centralnemu komiteju na Dunaj. »Njihova kritika, čeprav se ne more v celoti sprejeti, je signal, da je treba menjati sistem dela, izvršiti organizacijske spremembe v duhu odlokov 17. III. 1935, v vodstvo je treba pritegniti nove mlade ljudi iz domovine.«⁸

Prvi je razčiščeval ta vprašanja na kraju samem Tito, ko je bil oktobra 1936 in v za-

četku 1937 v Ljubljani. Februarja 1937 je poročal, da je imel s petimi člani pokrajinskega vodstva posvet o že omenjenih spornih vprašanjih in »pri tem popolnoma uspel«. Še nadrobneje je poročal o tem aprila: »Že v predhodnih pogovorih s posameznimi tovariši iz Slovenije sem opazil, da so začeli uvidevati, da so šli po napačni poti, kar se je zlasti izrazilo na posvetovanju.« Terjal je, naj odkrito povedo svoje pripombe na delo centralnega komiteja. Svojo kritiko so osredotočili na dve vprašanji: CK KPJ je zaradi nekonspiracije nekaterih svojih članov odgovoren za aretacije, razni inštruktorji, ki so prihajali v Slovenijo, so različno pojasnjevali partijske sklepe in linijo sedmega kongresa kominterne in s tem povzročili zmedo med partijskimi in mladinskimi kadri. »Ko sem jim v glavnih potezah pojasnil vsebino nove resolucije in proglasa CK KPJ, organizacijske predloge, način vodenja in sklep, da bo vodstvo KPJ v domovini,« piše v omenjenem poročilu Tito, »so vse pozdravili in sprejeli z obema rokama. Dobil sem vtis, da želijo čimprej navezati normalne odnose s centralnim komitejem. Izjavili so, da do takih pojavov ne bo več prišlo. Jasno je, da sem tudi jaz brez obotavljanja samokritično priznal napake, ki so jih storili člani CK KPJ in poudaril odgovornost, ki jo ima centralni komite za nepravilnosti, ki so jih povzročili njegovi člani.«⁹

Centralni komite je zaradi reševanja teh vprašanj sestavil posebno komisijo v sestavi Birk (E. Kardelj), Rudi (R. Čolaković) in Jerom (Prežih?). To zahtevo je v imenu slovenskega aktiva navedla tudi M. Vilfanova Čolakoviću ob njunem pogovoru v Parizu. Komisija je na temelju pogovorov z dvema osebama, ki sta prišli iz Ljubljane (eden član KP, drugi ljudskofrontovec), izdelala predlog nalog, ki naj bi jih opravil E. Kardelj po prihodu v Slovenijo. Ko so ugotavljali vzroke spora so ugotovili, da med drugim temelje v mnogočem tudi na nesporazumih in napačnem obveščanju. Tako so na primer očitali, da v centralnem vodstvu ni Slovencev, da so provale povzročili inštruktorji in člani, ki niso Slovenci in podobno. Toda nevarnejša se zde sumničenja v vse, »kar je prihajalo iz centra«, celo v Tita. Analiza vzrokov pa je tudi pokazala, da so nosilci opozicije malomeščanski elementi, ki so bili malo časa v stranki, ki ne poznajo dovolj delavskega gibanja in so padli pod vpliv slovenskega nacionalizma. To ugotovitev ilustrira na primer vprašanje, ki ga je eden od dvojice, ki je prišla iz Slovenije, zastavil Birku — Kardelju: »Kakšno zagotovilo imamo mi, sloven-

ski komunisti, da KPJ, ko bo reševala državnopravna vprašanja, ne bo oškodovala interesov slovenskega naroda.« Centralni komite sicer ugotavlja, da stoji za tem razpoloženjem roka razrednega sovražnika.¹⁰ Kazalo pa bi vendarle pri iskanju vzrokov za ta pojav razmišljati tudi v tej smeri, ali so na komuniste, ki so se angažirali pri sporazumevanjih z vodstvi opozicijskih skupin za ljudskofrontno gibanje, vplivali malomeščanski elementi s svojim slovenskim nacionalizmom oziroma samoslovenstvom. Vprašanje se lahko zastavi tudi z drugega zornega kota. Ali so komunisti, ki so se rekrutirali iz meščanskih krogov na temelju delovanja v slovenskem ljudskem gibanju, vnašali tovrstne poglede in ideje tudi v komunistično stranko. Tej nevarnosti je bila namreč izpostavljena komunistična stranka tem bolj, čim širše se je odpirala navzven. Na ta problem opozarja tudi pismo iz Ljubljane februarja 1937, ki govori o silni preplašenosti malomeščanskih elementov zaradi aretacij. »Nekateri so se celo odvrnili od nas in vidijo v Ljudski fronti začetek in konec delovanja v današnji dobi.« Dalje ugotavlja pismo, da je Korošcu z nasiljem uspelo dezorganizirati komunistično stranko, »ki je zabredla v legalizem v zvezi z Ljudsko fronto. Prenehala je skoraj s samostojnim nastopanjem kot KP, ni izdajala svojega lista, tako da je velik del inteligence, ki je videl same provale in razbitje komunistične organizacije, odšel od stranke in zapadel v ozek slovenski nacionalni reformizem v okviru ljudske fronte.«¹¹

Konec februarja 1937 je Kardelj odšel v Slovenijo z nalogo, da dokončno reši vprašanje slovenske opozicije proti centralnemu komiteju, ki ga je načel že Tito, da izpelje legalno posvetovanje in da pripravi ustanovni kongres KPS. Predtem so na podlagi dela slovenske komisije »v centralnem komiteju sestavili dva dokumenta, ki naj bi bila Kardelju osnovna orientacija pri delu. To sta bila projekt skupnega pisma centralnega komiteja in pokrajinskega komiteja KPJ za Slovenijo slovenskemu partijskemu članstvu in drugi dokument, ki je vseboval stališča centralnega komiteja do slovenskega ljudskofrontnega gibanja in do enotne delavske fronte. Kardelj je že sredi marca poročal, da je spor končan in da slovenski tovariši soglašajo z obema dokumentoma centralnega komiteja in tudi s predloženimi odloki, proglašom in resolucijami za kongres.¹² To vprašanje so pretresali potem še na sestanku plenuma PK KPJ, kjer je bil »spor definitivno likvidiran v duhu pisem centralnega komiteja.« Tudi projekt skupnega pisma obeh

vodstev partijskemu članstvu je bil sprejet potem, ko so tekst spremenili v tem smislu, da se je v Sloveniji formiral nezdrav frakcijski center in da je imel PK KPJ do njega pomirljiv odnos.¹³ To pomeni, da v pokrajinskem vodstvu v tem sporu ni bilo enotnih stališč.

S tem se je v pripravih na ustanovni kongres KPS partija v Sloveniji povsem konsolidirala. Nosilci separatistične akcije niso imeli več vpliva v centralnem komiteju KPS, izvoljenem na kongresu. V času, ko so se reševala ta vprašanja in se je pripravljala kongres, so sprejeli tudi precej novih članov v sicer maloštevilno partijo. Marca 1937 so imeli v evidenci 198 organiziranih članov, v aprilu v času kongresa pa jih je bilo že 250.¹⁴

Glavna vrednota ustanovnega kongresa KPS pa je v programu, ki ga je sprejel v obliki manifesta. S tem, da se je KPS v njem zavezala, da se bo bojevala za življenjske koristi vsega slovenskega naroda, za njegovo zedinjenje, svobodo in napredek je bila zastavljena izhodiščna točka za tisto pot, ki jo je pripeljala do voditeljice narodnoosvobodilnega boja in ljudske revolucije.

Manifest ustanovnega kongresa je pomenil po eni strani potrditev smeri, sprejete že na četrti konferenci, ki se je v ljudskofrontnem gibanju v letih 1935—1936 že uveljavljala, po drugi strani pa se je poglobil v razčlenitev takratnega položaja slovenskega naroda. Zato je izhajal iz ugotovitve, da je nevarnost fašističnega imperializma za slovenski narod smrtna nevarnost, kajti, če ne bi bil sposoben dati odpor temu pritisku, bi izgubil osnovo za svoj obstoj. Spričo tega je kongres nastopil z geslom pobratenja slovenskega ljudstva, to je, združitve vsega, kar je pripravljeno braniti obstoj slovenskega naroda od proletariata do patriotskega dela buržoazije.¹⁵ Pri oblikovanju bodoče partijske politike, izražene v manifestu, je kongresni referat »Zakaj ustanavljamo slovensko komunistično stranko« izhajal iz naslednjih glavnih vidikov: Nevarnost, ki grozi slovenskemu narodu od nemškega in italijanskega fašizma, postavlja slovenski delavski razred pred zgodovinsko nalogo, da sam prevzame obrambo svojega naroda.

Slovenski komunisti, ki so se dotlej ukvarjali predvsem z vprašanji razredne politike delavstva, se morajo zavzeti za problem vsega slovenskega naroda.

Ustanovitev KPS bo izpodbijala trditev sovražnikov, da komunisti niso resnični branilci svojega naroda in da je njihova politika

glede narodnega vprašanja zgolj propagandni manever.

Ustanovitev KPS bo pospeševala rast slovenskega partijskega kadra in ga tesneje povezala s slovenskim narodom. Komunisti morajo biti ravno zato, ker so dobri internacionalisti tudi dobri Slovenci. Poznati morajo svoj narod, njegovo preteklost in njegove posebnosti, ker jim bo le-to dajalo legitimacijo za delo med ljudskimi množicami.

Ustanovitev KPS bo okrepila tudi enotnost KPJ. Zato se je treba bojevati proti separatističnim in nacionalističnim tendencam znotraj slovenskega komunističnega in delavskega gibanja, ki ne slabijo le skupnega boja jugoslovanskih narodov, temveč tudi in celo v prvi vrsti boj slovenskega naroda in slovenskega delavskega razreda.¹⁶

Konkretizacijo usmeritve ustanovnega kongresa je pomenila prva konferenca KPS aprila 1938, ki je sprejela nadroben program politične akcije na vseh področjih družbenega življenja s poudarkom na združitvi vseh sil, ki so pripravljene braniti eksistenco slovenskega ljudstva in se boriti za njegovo csamosvojitev od velesrbske hegemonije, za demokratizacijo Jugoslavije in predvsem za obrambo pred fašistično nevarnostjo.¹⁷ Za sestavni del te usmeritve in razmišljanj je imeti tudi Speransovo knjigo o razvoju slovenskega narodnega vprašanja. Kardelj sam pravi, da je od ustanovnega kongresa do prve konference dozorevala v njem misel, da je potrebno globlje obdelati stališče komunistov do narodnega vprašanja, do vprašanja slovenstva, do zgodovinskih nalog, ki jih mo-

ra prevzeti na sebe delavski razred zaradi zaščite, obstanka in svobode slovenskega naroda.

OPOMBE

1. Arhiv CK ZKS (ACK ZKS), Kominternina, pismo KPJ za Slovenijo »O reorganizaciji partije« z dne 22. I. 1935; pismo CK KPJ pokrajinskemu komiteju KPJ za Slovenijo 1. IX. 1935.
- 2. ACK ZKS, Kominternina, reorganizacija i novi sistem rada (odluke plenuma CK KPJ) 1. VII. 1936.
- 3. ACK ZKS, Kominternina, pismi Sommerja Fleischerju z dne 7. II. in 1. VI. 1937, povzetki poročil iz Slovenije.
- 4. ACK ZKS, Kominternina, poročila PK KPJ za Slovenijo v letih 1935—1937.
- 5. ACK ZKS, Kominternina, izveštaj Djina o provali u Sloveniji 4. VIII. 1936, izveštaj Rudija Zechnerju 21. IX. 1936.
- 6. ACK ZKS, prim. poročila PK KPJ za Slovenijo od poletja 1936 do sredine 1937; kazenski spis Ante Novak 1936, Arhiv TNZ, spomini Mirka Koširja.
- 7. ACK ZKS, Kominternina, izveštaj Tita iz oktobra 1936.
- 8. ACK ZKS, izveštaj Rudija Zechnerju 21. IX. 1937.
- 9. Prav tam.
- 10. ACK ZKS, Kominternina, pismo Sommerja Fleischerju 7. II. 1937.
- 11. ACK ZKS, Kominternina, izvleček pisma iz Ljubljane 26. II. 1937.
- 12. ACK ZKS, Kominternina, pismo Sommerja Fleischerju 27. II. 1937 in 26. III. 1937 (izvlečki iz poročila Beuca).
- 13. ACK ZKS, Kominternina, pismo Sommerja Fleischerju 12. IV. 1937 (izvlečke iz pisma Beuca 6. IV. 1937).
- 14. ACK ZKS, Kominternina, pismo Sommerja Fleischerju 1. VI. 1937 (izvleček iz poročila iz Slovenije).
- 15. Ustanovni kongres KPS, Ljubljana 1967.
- 16. ACK ZKS, Kominternina, Poročilo Gorkiča o ustanovnem kongresu v Sloveniji.
- 17. Sklepi I. konference KPS 27. IV. 1938. Obzornik delavske politike.

